

УДК 635.65:631.527

**ДО ПИТАННЯ ПОШИРЕННЯ БАМІЇ (ГІБІСКУ ЇСТІВНОГО) В
ЗОНАХ ЛІСОСТЕПУ І ПОЛІССЯ УКРАЇНИ****О.В. ПОЗНЯК,**

молодший науковий співробітник, с. Крути, Україна

М.В. ХАРИЦЬКИЙ,молодший науковий співробітник Лабораторія селекції та технології
овочевих рослин, Дослідна станція «Маяк» Інституту овочівництва і
баштанництва НААН, с. Крути, Україна

В статті розглянуто технологічні, селекційні і насінницькі аспекти вирощування делікатесної овочевої рослини бамії (гібіску їстівного) в зонах Лісостепу і Полісся України. Наведена морфолого-біометрична і господарська характеристики адаптованих до природнокліматичних умов цих зон сортів Діброва і Сопілка.

Ключові слова: овочівництво, бамія, технологія, сортимент, освоєння.

Вступ. Сучасне розуміння раціонального та правильного харчування передбачає освоєння і використання широкого асортименту овочевої продукції. Це дозволяє урізноманітнити харчування, подовжити період споживання вітамінної продукції. Вирішити цю проблему можливо удосконаливши структуру вирощування і споживання овочів за рахунок введення в культуру нових цінних видів овочевих рослин, створення сортів малопоширених видів рослин для різних зон вирощування з метою розширення ареалу їх розповсюдження і освоєння у виробництво [10].

Нетрадиційною для українського овочівництва є бамія, або гібіск їстівний (*Hibiscus esculentus* L. (*Abelmoschus esculentus* (L.) Moench) – однорічна делікатесна овочева рослина із родини Мальвові (Malvaceae). Плоди гібіску їстівного (недозрілі 3-6 денні зав'язі) - цінний дієтичний продукт, багатий на білкові речовини, аскорбінову кислоту (до 45 мг%), містить каротин і вітаміни групи В. Значний вміст слизових речовин в плодах робить їх незамінними в дієтичному харчуванні хворих на виразку шлунку та гастритом. Доведено, що споживання гібіску їстівного сприяє відновленню виснажених сил організму. Зав'язі використовують в їжу у вареному, тушкованому, смаженому вигляді [4, 7]. В Україні на даний час рослина досить популярна серед овочівників, проте залишається малопоширеною. Основні причини цього – відсутність до недавнього часу сортів, придатних для вирощування в різних ґрунтово-кліматичних зонах, а також відсутність

розробок окремих елементів технології вирощування, здатних забезпечити стабільне насінництво в місцях товарного виробництва [1]. На ДС «Маяк» ІОБ НААН науково-дослідна робота з цим видом проводиться з 1993 року [6].

Мета роботи: дослідити технологічні аспекти вирощування бамії на товарні і насінневі цілі в зонах Лісостепу і Полісся України, створити і освоїти у виробництво адаптовані до умов вирощування в даних зонах вітчизняні сорти.

Методика досліджень. Польові досліді проводились на дослідному полі дослідної станції «Маяк» ІОБ НААН в с. Бакланово Ніжинського району Чернігівської області. Селекційну роботу проводили керуючись загальноприйнятими методиками і сучасними рекомендаціями з врахуванням ботаніко-біологічних особливостей культури [3, 6, 9, 11], оцінку створених сортів на відмінність, однорідність і стабільність - за власною методикою, затвердженою у Державній службі з охорони прав на сорти рослин [2].

Результати досліджень. На ДС «Маяк» ІОБ НААН України проведені комплексні дослідження бамії щодо її інтродукції, селекції, вивчення елементів технології вирощування на товарні і насінневі цілі [5, 6, 8-10].

Гібіск їстівний – світло- і теплолюбна рослина, росте на різноманітних ґрунтах, але перевагу надає легким за механічним складом, поживним. Основний обробіток ґрунту – традиційний для зони вирощування під овочеві культури. У виробничих умовах рекомендується з осені перед оранкою на зяб внести на 1 га 30 т гною і 400-500 кг суперфосфату. На легких ґрунтах необхідно внести сульфат калію в дозі 250-300 кг/га. Навесні вносять аміачну селітру в дозі 250-300 кг/га, одну половину якої при посіві, а іншу - в фазу масового цвітіння.

Насіння гібіску їстівного проростає при температурі ґрунту понад +15°C. На Поліссі та в Лісостепу України це I-II декади травня. Орієнтиром може бути строк посіву огірка у відкритий ґрунт. При посіві безпосередньо у відкритий ґрунт ширина міжрядь становить 70 см. Норма висіву 15-25 кг/га, глибина загортання насіння 1-3 см. Сходи з'являються через 8-15 діб. Вони можуть пошкоджуватися пізніми заморозками. Після з'явлення сходів формують густоту стояння рослин в рядку, залишаючи їх через 20-25 см. Догляд полягає у підтриманні ділянки у пухкому, чистому від бур'янів стані. При необхідності проводиться полив.

Урожайність зав'язей гібіску їстівного залежить від таких факторів, як маса однієї зав'язі, кількості днів між збиранням зав'язей, кількості проведених зборів та ін. Маса однієї зав'язі залежить від сортових особливостей, а також періоду від відцвітання квітки до часу збирання, погодних умов навколишнього середовища (температурний режим, опади). Збір зав'язей можна проводити при досягненні ними довжини 3 см. За нашими спостереженнями, саме в цей період відбувається відокремлення оцвітини від зав'язі, а сама зав'язь придатна до споживання. Збір проводиться через 3-4 дні.

З плодів, що огрубіли, можна використовувати незріле насіння на заміну зеленого горошку.

При вирощуванні на насінневі цілі доцільно широко практикувати прийоми, що сприяють прискоренню дозрівання – чеканку, формування кількості плодів на рослині, дозарювання рослин і окремих плодів тощо. На насіння відбирають плоди з добре розвинених, типових за габітусом рослин. Плоди також мають бути з характерними для сорту ознаками, а хворі, пошкоджені шкідниками та вражені хворобами, зі значним ступенем викривлення, не залежно від природи цього явища, на насіння залишати не рекомендується. Необхідно мати страховий фонд насіння на 1-2 роки. Рослина – факультативний самозапильник.

В результаті селекційної роботи на ДС «Маяк» ІОБ НААН створені перші (і єдині) вітчизняні сорти бамії – Сопілка і Діброва. Сорт Сопілка відноситься до середньорослих – висота стебла 115-120 см, діаметр 2-2,5 см, діаметр рослини 50-60 см. Інтенсивність антоціанового забарвлення стебла помірна. Форма листової пластинки в нижній частині стебла – п'ятилопатева, у середній та у верхній - розсічена. Квітка 6,7-7,8 см в діаметрі, жовтого забарвлення помірного за інтенсивністю; пляма в основі віночка квітки середня за величиною і помірна за інтенсивністю забарвлення (малинова). Зав'язь світло-зеленого забарвлення без проявів антоціану, огрубіння настає при досягненні нею довжини близько 11 см.

Плід у біологічній стиглості (на початку розтріскування по гранях) помірного зеленого забарвлення, зі слабким проявом антоціану, гранений, кількість граней – мала – 5-6. Довжина плоду середня – 18-21 см, діаметр – середній – 2,0-2,2 см. При вирощуванні на насінневі цілі формується середня кількість плодів на рослині – 8-11 штук. Насіння оливкового забарвлення, середня кількість насінин в коробочці – 45-50 штук, маса 1000 насінин – 72-75 г.

Сорт Сопілка – середньостиглий, період від масових сходів до першого збору зав'язей становить 58-68 діб, до дозрівання насіння - 118-125 діб. Товарна урожайність зав'язей 2,5 т/га. Середня маса товарного плоду при регулярному збиранні 8 г. Сорт внесено до Державного реєстру сортів рослин у 2007 р.

Сорт Діброва відноситься до низькорослих: висота стебла 65-80 см, діаметр стебла тонкий 1,5-1,9 см, діаметр рослини – 50-60 см. Антоціанове забарвлення на стеблі відсутнє. Форма листової пластинки на нижній і середній частині стебла п'ятилопатева, у верхній – розсічена. Квітка діаметром 7,5-9 см, помірного за інтенсивністю жовтого забарвлення, пляма в основі квітки середня за величиною, темна за інтенсивністю забарвлення. Зав'язь темно-зеленого забарвлення, її огрубіння настає при досягненні довжини 9 см. Плід на початку біологічної стиглості темно-зеленого забарвлення, без проявів антоціану, має 7-9 граней. Довжина плоду 18-21 см, діаметр 2,6-3 см. При вирощуванні на насінневі цілі на рослині формується 5-8 плодів. Насіння оливкового забарвлення, середня кількість насінин в коробочці 47-50 штук,

маса 1000 насінин 66-70 г. Сорт Діброва також відноситься до середньостиглих, період від масових сходів до першого збирання зав'язей 58-68 діб, до дозрівання насіння – близько 120 діб. Урожайність зав'язей – 2,5-3,0 т/га. Середня маса зав'язі 9 г. Сорт у Державному реєстрі з 2006 року.

Сорти Сопілка і Діброва рекомендуються для вирощування у відкритому ґрунті; зав'язі використовувати з дієтичному харчуванні.

Висновки. На ДС «Маяк» ІОБ НААН проведені комплексні дослідження малопоширеної делікатесної овочевої рослини бамії (гібіску їстівного) щодо її інтродукції, селекції, вивчення елементів технології вирощування на товарні і насінневі цілі, інформаційно-роз'яснювальної роботи про цінні властивості продукції серед споживачів. На станції створені перші вітчизняні сорти бамії Сопілка і Діброва, які рекомендуються для освоєння в агроформуваннях різних форм власності і господарювання в усіх зонах України.

Література

1. Кривець Д.О. Бамія на півночі України: проблеми і перспективи / Д.О. Кривець, О.В. Позняк // Овочівництво і баштанництво: Міжвід. темат. наук. зб.- Харків: ВАТ «Харківська друкарня № 2», 2003. – Вип. 48. – С. 335-338.
2. Кривець Д.О. Методика проведення експертизи сортів гібіску їстівного (бамії) (*Hibiscus esculentus* L.) на відмінність, однорідність і стабільність / Д.О. Кривець, О.В. Позняк // Методики проведення експертизи сортів рослин на відмінність, однорідність і стабільність (ВОС) (плодово-ягідні та ароматично-смакові) / Охорона прав на сорти рослин: Офіц. бюл. – К.: Алефа, 2007. – Вип. 1, ч. 4/2007. – С. 79-87.
3. Методика дослідної справи в овочівництві і баштанництві // За ред. Г.Л. Бондаренка і К.І. Яковенка. – Харків: Основа, 2001. – 369 с.
4. Позняк А. Бамія – делікатесний овоч / А. Позняк, Н. Харицкий, А. Маленко // Овощеводство. – К.: Издательский дом «Юнивест Медиа», 2007. – №1 (25) – январь. – С. 40-46.
5. Позняк А.В. Агротехнический аспект распространения бамии в агроформированиях различных форм собственности на территории Украины / А.В. Позняк // Аграрний форум – 2007: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, присвяч. 30-й річниці заснування Сумського національного аграрного університету (4-6 квітня 2007 р., Суми, Україна). – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – Ч. 1. – С. 74-75.
6. Позняк А.В. Результаты селекции бамии в Украине / А.В. Позняк // Інноваційні напрямки наукової діяльності молодих вчених в галузі рослинництва: Зб-к тез III-ої Міжнар. наук. конф. молодих вчених присвяч. 40 річниці утворення Ради молодих вчених в Інституті рослинництва ім. В.Я. Юр'єва (20-22 червня 2006 р.). – Харків: ІР ім. В.Я. Юр'єва, 2006. – С. 69-70.
7. Позняк О.В. Бамія (гібіск їстівний) / / О.В. Позняк, М.В. Харицкий, А.М. Маленко. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2007. – 28 с.

8. Позняк О.В. Рекомендації по вирощуванню насіння гібіску їстівного (бамії) / О.В. Позняк // Інформ. листок. – Чернігів: ЦНТЕІ, 2008. – № 31–2008. – 12 с.
9. Позняк О.В. Селекційний аспект поширення гібіску їстівного (бамії) на Чернігівщині / О.В. Позняк // Сучасні аспекти ведення сільського господарства: Матеріали II Наук.-практ. конф. молодих вчених (23 січня 2008 р., Прогрес, Україна). – Чернігів: ЦНТЕІ, 2008. – С. 60-61.
10. Позняк О.В. Селекційно-методологічні розробки як основа збільшення асортименту малопоширених видів овочевих рослин в Україні // О.В. Позняк / Основи біологічного рослинництва в сучасному землеробстві: Матеріали Міжнар. наук. конф., 21-22 червня 2011 р., Умань / Зб-к наук. праць Уманського Нац. у-ту садівництва.- Умань: Уманське комун. вид.-поліграф. підприємство Черкаської обл. ради, 2011. – С. 182-187.
11. Сучасні методи селекції овочевих і баштанних культур // За ред. Т.К. Горової і К.І. Яковенка.- Харків, 2001.- 644 с.

К вопросу распространения бамии (гибискуса съедобного) в зонах Лесостепи и Полесья Украины

Позняк А.В., Харицкий Н.В.

В статье рассмотрены технологические, селекционные и семеноводческие аспекты выращивания деликатесного овощного растения бамии (гибискуса съедобного) в Лесостепи и Полесье Украины. Приведена морфолого-биометрическая и хозяйственная характеристики адаптированных к природно-климатическим условиям данных зон сортов Диброва и Сопилка.

Ключевые слова: *овощеводство, бамия, технология, сортимент, внедрение.*

To the issue of the okra spread in the Forest-steppe and Woodlands zones of Ukraine

Pozniak O.V., Kharytskyi M.V.

The article describes the technological, breeding and seed-growing aspects of cultivation of the delicacy vegetable plant okra in the Forest-steppe and Woodlands zones of Ukraine. The morphological-biometric and economic characteristics of the varieties Dibrova and Sopilka adapted to the natural climatic conditions of these zones are given.

Keywords: *vegetable growing, okra, technology, assortment, introduction.*